

Draugystė su ištikimu „Draugu“

Nijolė Jankutė

Mano draugystė su „Draugu“ prasidėjo beveik prieš 60 metų, po II Pasaulinio karo, pabėgėlių stovykloje Luebecko mieste, Vokietijoje. O pagal anglišką patarlę (kurią išmokė malonios atminties mokytoja Veronika Bistramienė lietuvių gimnazijoje tame pačiame Luebecke), „make new friends, but keep the old – one is like silver, the other – gold“ (įsigyk naujų draugų, bet nepamesk senųjų – vieni yra sidabro, kiti – aukso vertės), mano ir „Draugo“ draugystė tebėra auksinė!

Ne visos draugystės prasideda netikėtai. Kartais reikia supažindinimo. Su „Draugu“ mane supažindino taip pat vienas Luebecko gimnazijos mokytojas – Adolfas Venclauskas. Pastebėjęs mano rašinėlius gimnazijos laikraštėly „Akiračiai“ (steigėjas, redaktorius, mokytojas Julius Veteikis) paragino mane pabandyti ką nors savo kūrybos nusiųsti Amerikos lietuvių dienraščiui „Draugas“, kurio vienas kitas egzempliorius pasirodydavo ir mūsų stovykloje. Išdrįsusi nusiųčiau trumpą apsakymėlį ar eilėraštį, – nebepamenu. O koks buvo nustebimas ir malonumas – „Draugas“ išspausdino!

Pasiekusi Ameriką ir Chicagoje apsigyvenusi už pirmuosius fabrike uždirbtus dolerius užsiprenumeravau šį dienraštį. O kai 1950 m. „Draugo“ paskelbtame novelės konkurse mano novelė „Ragana“ laimėjo premiją, pajutau, kad šis dienraštis man suteikia ypatingą progą žengt beletristikos keliu.

Tais laikais „Draugo“ raštinė ir spaustuvė buvo mažame senoviškame pastate, toli nuo „šauniojo Marquette Parko“, kažkur, rodos, 23-ojoje gatvėje, netoli Western Ave. Ten, laikui bėgant, teko dažnai lankytis ir susipažinti su šviesios atminties asmenybe kun. Juozu Prunskiu ir daugeliu žymių lietuvių, kuriems Lietuva, nors nepasiekiamo, bet tebebuvo šventa ir vienintelė Žemė.

Vėliau, kai dienraštis persikėlė į naujus, šaunius namus erdviame Tėvų marijonų vienuolyno sode, pradėjau dažniau bendradarbiauti ir literatūros, ir recenzijų skiltyse. Tais laikais „Drauge“ darbavosi kaip redaktoriai, žurnalistai, rašytojai, administratoriai žymūs lietuviai: redaktorius Leonardas Šimutis, kun. dr. Juozas Prunskis, filosofas kun. Vytautas Bagdanavičius, poetas Kazys Bradūnas, kun. Juozas Vaškas, rašytojas Aloyzas Baronas, žurnalistas-rašytojas Vladas Būtėnas, rašytojas, žymus skautų veikėjas Bronius Kviklys, kun. Pranas Garšva, rašytojas Stasys Džiugas, kun. Viktoras Rimšelis; skyrių redaktorės Aušrelė Liulevičienė, Irena Regienė. O kiek dar bendradarbių, kaip malonios

pažinties poetas Jonas Minelga, istorikas Jonas Dainauskas, poetė Julija Švabaitė, rašytojos Birutė Pūkelevičiūtė, Danutė Bindokienė. Tai tik Chicagoje ir apylinkėse gyvenantieji, o kiek įdomių straipsnių dienraštis gaudavo iš Amerikoje ir už jos ribų gyvenančių bendradarbių! Iš tikrųjų negalėjo būt tinkamesnio vardo vieninteliam lietuviškam dienraščiui už Lietuvos ribų kaip „Draugas“! Tai nuostabus, visą šimtmetį besireiškęs fenomenas, kalbą gimtuoju žodžiu istorinių lūžių bei sukrėtimų iš savųjų namų išblokštiesiems.

Tais tolimais, bet nepamirštamais laikais naujame, erdviame „Draugo“ pastate vykdavo nemaža kultūrinių popiečių bei vakaronių: dienraščio spaustuvelyje spausdintų knygų ir jų rašytojų sutiktuvės, lietuviškai spaudai nusipelnusių asmenų pagerbimai.

Po daugelio metų, praleistų Šv. Kryžiaus ligoninės gydytojų raštinėse, teko, kaip ir daugeliui jos tarnautojų, išeit į ankstyvą pensiją. Tačiau netrukus pasitaikė proga įsidarbinti „Draugo“ administracijoje. Čia praleidau 12 metų jau nebe tik bendradarbe, bet ir tarnautoja. Laikui bėgant arčiau susipažinau su nemaža grupe įvairių dienraščio tarnautojų: sol. Dana Stankaityte, Gražina Burneikiene, Donata Karužiene, tekstų rinkėjomis: Nijole Bikulčiene, Gražina Makauskaite, Ona Gintautiene, pašto skyriaus vedėja Aldona Sobieskiene. Visada malonu prisiminti Joną Kuprį, nepamainomą „Draugo“ fotografą (dabar jo meninių fotografijų paroda keliauja po Lietuvą!) bei kitų, dienraščiui svarbių kompiuterinių darbų žinovą. Pažinau ir su Jonu dažnai besidarbuojantį lietuvių kilmės Bernardą Kordell. Jis buvo didelis Amerikos rašytojo Ray Bradbury gerbėjas, net asmeniškai jį pažinojęs. Kadangi šio rašytojo knygos ir man patinka, tad su Bernardu turėdavome bendros šnekos. Taip pat labai maloniai prisimenu a.a. Sylviją Šatraitienę, jau Amerikoje gimusią ankstyvųjų emigrantų dukrą. Su ja man būdavo visada malonu bendrauti.

Apie „Draugo“ „draugininkus“ šnekėdama negaliu pamiršti ir marijono, a.a. brolio Vincento Žvingilo. Nors jo tokia senoviška, grynai lietuviška pavardė reiškė energingą žirgą, bet brolis Vincentas buvo tylumo, vienuoliško nuolankumo asmuo, bitelė-darbininkė. Kažin ar buvo kam nors dienraščio spaustuvelyje brangesnė, tiesiog šventesnė negu broliui Vincentui? Jo kuklus gyvenimas rište rišosi su tomis senoviškomis rinkimo, spausdinimo mašinomis. Kai jas pakeitė kompiuteriai, ši naujovė broliui Vincentui sudavė smūgį. Nors jis jau buvo pensininkas, bet labai dažnai vaikštinėdavo po spaustuvelyje ir, mane sutikęs, su vaikišku užsidegimu aiškino, kaip „daug geresnės, patvaresnės buvusios senosios mašinos!“ Man atrodydavo, kad brolis Vincentas tų alyvuotų, triukšmingai kleksinčių mašinų skaudžiai ilgėjosi, kaip tėvas mirusio vaiko.

▲ Rašytoja Nijolė Jankutė Užbaliėnė darbo metu „Drauge“. Elvyros Vadopalienės nuotr.

vime dalyvavo „Draugo“ darbuotojai – Jonas Kuprys ir Aušrelė Liulevičienė („The Gift of Vilnius“ leidėjai – JAV Lietuvių Bendruomenė, redaktoriai – Arūnas Liulevičius, Tomas Remeikis).

Tos dienos iš tikrųjų buvo, naudojant garsaus poeto William B. Yeats frazė, baisaus Grožio dienos. Ir dabar, sklaidydama tą stebėtinai drąsių ir klaikiai žiaurių vaizdų albumą, pašiurpstu ir lenkiu galvą tiems drąsuoliams, nuotraukas iš Lietuvos sugebėjusiems atvežti, ir visiems, kurie šį leidinį stebėtinu greičiu paruošė, išspausdino ir išplatino.

Patys įdomiausi „Draugo“ raštinėje praleisti metai buvo 1988-1991-ieji – Lietuvos laisvinimosi laikotarpis. Dienraščio pastatas nuolat buvo pilnas lankytojų – ir lietuvių, ir svetimtaučių. Lietuvos vardas figūravo didžiojoje JAV spaudoje ir pagrindiniuose Chicago dienraščiuose. Tada „Draugą“ „atrado“ ir tų dienraščių korespondentai, ir televizijos stočių komentatoriai. Su ketetu jų teko dalyvauti pokalbiuose apie tą mažai pažįstamą, keistą ir tokį narsų kraštą ir dar narsesnį Vytautą Landsbergį ir, žinoma, apie „Draugą“, taip ilgai Chicagoje gyvuojantį, taip daug apie komunizmo grėsmę rašiusį ir rašantį. Po 1991 m. sausio 13-osios lankytojų iš miesto dienraščių bei televizijos dar padaugėjo. Kaip visi žinom, tai buvo nepamirštamos dienos! „Draugo“ presai užėbe atvangos, spausdindami taip pat nepamirštamą, istorinį leidinį – „The Gift of Vilnius – terrible beauty iš born“. Leidinys, dar „karštas“, buvo išplatintas JAV Senato ir Atstovų rūmuose bei didžiosios spaudos redakcijose. „Draugas“ gali didžiuotis, kad šis istorinis leidinys buvo jo spaustuvėje atspausstas, kad leidinio apipavidalinime, redagavime

Tais nepaprastų įvykių metais „Draugo“ duris ėmė varstyti pirmieji lietuviai iš laisvėjančios tėvynės. Tai buvo garsiojo Sąjūdžio žmonės, kaip Arvydas Juozaitis, apdalinę mus Sąjūdžio ženklais su istorine data 1988-10-22 (Sąjūdžio pradžia). Lankėsi žymūs rašytojai – Antanina Garmutė, Jonas Mikelinckas, Sigitas Geda, Icchokas Meras, Tomas Venclova, Jurga Ivanauskaitė, fotomenininkė Ona Pajėdaitė. Nepamiršamos dienos, nepamiršamos pažintys!

Po kiek laiko euforija atslūgo. Ypač kai pradėjo atsirasti greitos laimės svečioj šaly ieškotojų. Tvarkant skelbimų skyrių būdavo labai neįprasta girdėt pageidavimus paskelbti, kad pvz., „vieniša moteris iš Lietuvos ieško pagyvenusio amerikiečio draugo“. Greit atsirado ir naujų biznierių, steigiančių siuntinių į Lietuvą bendroves, kas, aišku, buvo gerai ir reikalinga, tačiau vieną iš jų prisimenu neigiamai, nes teko dalyvaut jos savininkų teisme. Būtent du jauni vyrukai pradėjo dienraštyje skelbtis pigiai, greitai, patikimai siunčią įvairius siuntinius į Lietuvą. Neatsimenu, kaip ilgai jie „bizniavo“, kol pateko į Chicagos kalėjimą už ginklų (!) siuntimą į Rytų Europą. Kadangi jie savo reklamas į „Draugą“ pristatydavo patys, todėl turėjau teisme paliudyti, kad tai buvę dienraščio klientai. Nežinau, kokių bausmių jie susilaukė, bet niekuo dėtam dienraščiui buvo nemalonu.

Metams bėgant iš Marquette Parko į „Draugo“ patalpas persikėlė BALF įstaiga. Pasidarė ne tik patogų, kur nors toli nevažinėjant, pasiųsti siuntinius Lietuvon, bet ir pertraukų metu pabendraut su BALF tarnautojomis – Donata Puodžiūniene, Laima Aleksiene, o neretai ir su pačia BALF „siela“, visada draugiška ponia Maria Rudiene.

Su malonumu prisimenu „Draugo“ gegužines Tėvų marijonų sode, kuriamė ošdavo eglynas, atrodo, taip greitai išaugęs iš mažų, kun. Rimšelio sodintų eglaičių. Gegužinės sutraukdavo gausų būrį Chicagos ir apylinkių lietuvių, skambėdavo dainomis, lietuviška muzika, viliodavo skaniais patiekalais. Gegužinių metu mes administracijos skyriuje turėdavom daug malonaus darbo – knygų pardavinėjimo!

Kalbant apie knygas turiu pasakyti, kad esu dėkinga „Draugo“ knygų klubui, išleidusiam porą mano knygų, ir „Draugo“ spaustuvei, išspausdinusiai net penkias iš dešimties.

Dabar, gyvenant kitoje Žemės pusėje, visi prisiminimai dvigubai malonesni, visi vaizdai – nuo Tėvų marijonų sodo, erdvių dienraščio patalpų, knygų lentynų, spaustuvės kvapų – ryškesni, o daugybė ten sutiktų, pažintų „Draugo“ draugų – nepamirštami.

„Draugas“ ir aš, nepaisant nuotolių, tebesame ir liksime draugais! Lankyk mane, „Drauge“, ir gyvuok, nes esi „auksinis draugas“ lietuviams už Lietuvos ribų!